

járatos, de legalább ennyire az is, hogy — amennyire lehetséges — elfogulatlan párbeszédet kezdeményez és valósít meg a karteziánizmus „atyjával”. Nem győzöm hangsúlyozni, mennyire örvendetes az értekezés elegáns pontossága, magyarán megfontoltsága, alaposága és gondossága.

Boros Gábor kötete Descartes értelmezésének történetével, illetve későbbi gondolkodókra gyakorolt hatásával külön nem foglalkozik, annál több gondot fordít viszont arra, hogy — persze nem kisebbítendő a bekövetkező fordulat történeti szerepét — világosan körvonalazza Descartes-nak mind közvetlenebb előzményeihez, mind korához való viszonyát. Olyan filozófust állít elénk a könyv, aki végiggondolni és kibékíteni próbálja korának ellentmondó bölcséleti törekvéseit. Ezáltal — a háttérben mégiscsak számot vetve az értelmezések sokféleségével — érthetővé válik, hogy az egyidejű ellentétek filozófusa miért büszkélkedhet igencsak szerteágazó hatástörténettel.

A monográfus a gondolkodói rendszert átható feszültségeket keletkezésük s kibontakozásuk élettörténetbe ágyazott folyamatában tárja föl, középpontba a *Szabályok* módszertani és az *Elmélkedések* metafizikai kérdéssírnát helyezve. Ugyanakkor az antropológiai vagy morálfilozófiai szempontok sem szorulnak ki a tárgyalásból, amit — Descartes egyetlen életében megjelent, széles körben nagyhatású művének — az *Értekezésnek* a részletes elemzése is példázhat. A szerző közel sem egysíkú szempontrendszerre pedig biztosítja, hogy a descartes-i gondolatmeneteknek ugyan összefogott és lényegre törő, de egyúttal a lehetőségekhez mérten részletes summázatával ismerkedjék meg az olvasó. (Áron Kiadó, 1998)

BENGI LÁSZLÓ

SZEPES ERIKA: A VERS MINT ALMA

Szepes Erika *Olvassunk együtt* című sorozatának újabb kötete igen sokrétű, mégis egységes olvasmány. Többek között azért, mert a szerző széles merítéssel dolgozik. Igen alaposan tájékozott nemcsak a szépirodalmi művek, hanem az irodalomtörténeti-elméleti fogalmak, tanulmányok világában is. Ugyanakkor az úgynevezett „aktuálisságokkal”, nevezük ezeket korszerűségeknek vagy divatoknak, való nagyon színvonalas szembenállás is jellemző Szepes Erika tudományos világméretére.

Úgy gondolja, a művekben van identikus jelentés. A szövegeknek maguknak van igazuk, nem az olvasók adják azt a szövegeknek, nem ők próbálnak ki újabb és újabb jelentéseket a textuson az idők folyamán. Ily módon az értelmező feladata nem saját előzetes megértésének interpretálása, hanem a szerzői szándék minél pontosabb rekonstrukciója. A posztmodern elméleteket, bevallottan, a lukácsi esztétika jegyében utasítja el. De a lukácsi tanokat is sajátosan, mélyen értelmezi saját képére. Ennek az átsajátításnak egyik fő perspektívája a klasszika-filológia, amelynek Szepes Erika kiváló képviselője. Akárcsak a prozodiának, erről kiváló verstankönyve is tanúskodik. Sőt, az antik mítoszoknak is beható ismerője, olyanokat tud, amelyekről a nagyközönségnek eddig halvány fogalma sem volt.

Szepes Erika rendkívül alapos saját programja végigvitelében. Látszik, hogy mindent elolvas, buzgó jegyzetapparátus szerepel a tanulmányok háttérében. Az, hogy van programja, nem jelent nála korlátoltságot. Feletébb imponáló az a nyitottság, ahogy a fiatalabbakról ír, Simon Balázsról, Csontos Jánosról, Térey Jánosról stb. A szembenállás az úgynevezett irodalmi kánon felülbírálásában is jelentkezik. Szepes Erika az ismertebb költők mellett olyan alkotóknak is figyelmet szentel, akiket a szakma elhanyagol.

A szerző szerint a huszadik századi magyar költészet non plus ultrája: Weöres Sándor. Az ő életművében látja Szepes Erika szintetizálódni a század eleji, sőt, a század végi poétikai eredményeket egyaránt. Egyes Weöres-értelmezőktől eltérően nem annyira az artisztikus gazdagságra hívja fel a figyelmet, szerinte Weöres lírai teológiának igenis van theosza. Könyvének címét szintén Weöres híres költeményétől kölcsönözte. Stílszerűen a költő éppen az új költészeti paradigmákra reagált, akárcsak Szepes Erika ebben az igen színvonalas kötetében. (Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999)

PAYER IMRE

AZ EZEREGYÉJSZAKA MESÉI I.

A magyar könyvkiadásnak egyik legnagyobb vállalkozásába fogott bele az Atlantisz, az első hiteles magyar *Ezerégyéjszaka* kiadásával, amely — saját bevallásuk szerint — a kiadó legszebb munkája is egyben. Az Ezerégyéjszaka történeteinek sorsa majdnem olyan fordulatos, mint meséinek cselekménye. Ezerégy

szálon folytak, áramlottak az európai kultúrába, elsősorban azonban csak a részleteik lefordításával, valamint átköltések rendszeres megjelentetésével, amelyek közül a leghíresebb a francia Antoine Galland több kötetes műve. A magyar fordítások zöme is, amelyek az évszázadok folyamán elkészültek, elsősorban európai átköltött fordítások-feldolgozások leggyengébbjei után próbálták elkészíteni a maguk adaptációit, amelyek kritikai értékelésénél semmiképpen sem állíthatjuk, hogy teljeseek, vagy még inkább hitelesek lennének. A rengeteg rosszul sikerült vagy éppen rosszhiszemű félrefordításnak valószínűleg az adhatott táptalajt, hogy az Ezeregyéjszakának nincsen kéziratosa hagyománya, sőt az arab irodalmi köztudat a legutóbbi időkig nem tartotta komolyan számon. A különböző forrásokból kiemelkedik a 19. század közepén kiadott ún. „kalkuttai kiadás”, amely mind a mai napig a legteljesebbnek nevezhető, s a legigényesebb fordítók (Enno Littmann, John Payne stb.) ezt használták saját adaptációik elkészítéséhez, s ehhez a forráshoz fordult az első teljes magyar fordítás elkészítője, Prileszky Csilla is, aki 1978-93 között elkészítette a magyar fordításirodalom korszakos teljesítményét az Ezeregyéjszakájával. Prileszky Csilla több klasszikus, illetve modern arab irodalmi szöveg magyarra fordítása után érkezett el élete főművéhez, az *Ezeregyéjszaka* meséinek fordításához, melynek 8 000 gépelt oldalas kész változatával halála előtt két évvel készült el. Munkája gyümölcsének tavalyi megjelentetését már nem érthette meg. A fordító teljesítménye előtt a magyar irodalomtudomány és az olvasóközönség is valószínűleg hódolattal fog megemlékezni, amelynek első jelei már e jelen kötet kézhezvételekor is feltűnőek.

Az ízlésesen kivitelezett kötet hét darabból álló sorozatnak csak a debütáns darabja, mely az első 145 éjszaka kilenc meséjét tartalmazza. Az *Ezeregyéjszaka* meséiről mindenkinek lehetnek valamilyen szintű személyes élmé-

nyei. A legtöbbszörben talán gyerekkorunk elalvás előtti meséinek hangulata kering a fejében, amelyeket igazán varázslatosná a történeteket körülölelő akkori élményeink teszik. A mai filmes és más műfajú, szinte a felismerhetetlenségig elferdített változatok dömpingjében különös élmény kézbe venni az eredeti Ezeregyéjszakát. Ez a mű elsősorban, azt hiszem, nem gyermekeknek készült. Az eredetit híven követő arab nevek leírása számukra valószínűleg nehezen lenne követhető, másrészt a hosszú és összetett cselekménnyel bíró meséket (a legrövidebb is 10-15 oldal) átszövi az erotika és valami lágy naturalizmus is, amely kicsit megfoghatóvá, drámaivá is teszi ezeket a történeteket. Sahrazád történeteit élete megőrzéséért meséli Sahrijár királynak, aki e „kegyetlen” tette ellenére sem lesz negatív szereplő a könyvben, mint ahogy a többi szereplő is a mesékben megélt saját helyzetében nyeri el a megítélését. Így lehetséges, hogy könyörögnek a félelmetes ifritekhez, és fordulnak nagyhatalmú vezírek vagy királyok ellen, akikkel szemben a tiszta szívet és az igaz szerelmet használják fegyverként a főszereplők.

Prileszky Csilla prózafordítása, illetve nyersfordítása alapján — Tótfalusi István által elkészített versfordítások — pillanatok alatt alakítják ki az olvasó körül azt a más síkon mozgó tapasztalást, melyet toposzszzerűen mesésnek nevezünk az eddig szinte ismeretlen könyv után. Egy ragyogó, a teljességre törekvő fordítás sem lehet elég azonban ahhoz, hogy valaki ezt a világot lényegében értelmezze, átélje — ehhez mérleg, önzés, rossz szándék nélküli, sötétség nélküli lélek, tiszta, örömteli szív kell. Szelídség. Ez a próbatétel és ez az élmény teszi mindig, évek múlva is olvasottá ezeket a varázslatos történeteket, s ösztönzi az embert arra, hogy lemelve a hét tervezett kötet közül az egyiket a polcra. (*Atlantisz Könyvkiadó, 1999*)

PÁNCZÉL HEGEDŰS JÁNOS